

A KORA KÖZÉPKORI KULTÚRA

Vallásos világnézet:

- földi élet: siralomvölgy – a földi élet célja a túlvilági életre való felkészülés
- az ember Isten földi képmása, Isten előtt mindenki egyenlő
- ermészetközelség; ciklikus időszemlélet; az ember a teremtett természet része; a változások lényegtelenek, a lényeg változatlan; a változó jelenség mögött valami örök lényegi van; a jelképek, allegóriák szerepe – öröknek vélt társadalmi berendezkedés.
- A művészet, az irodalom általában személytelen; az összekötő – térben és időben – a latin nyelv (keleten a görög); (egyház és nyelve „nemzetközisége”, nemzetek fölötti jellege);

Az egyház meghatározó szerepe:

- **szakrális tevékenységben:** térítés, keresztesítés, bérmálás, áldozás, gyóntatás, esketés, temetés, misék, egyházi ünnepek stb.
- **oktatásban:** jobbágyokat a földművelés alapjaira, nemeseket a hét szabad művészetre;
- **gazdasági életben:** legfejlettebbek az egyházi birtokok (term. eszközeik, gazdálkodási módszereik, gazd. információátadási lehetőségeik);
- **írásbeliségben:** latin nyelvű oklevelek, törvények, rendeletek, kancelláriai munka; a Karoling-renaisszánsz: ún. Karoling-minuszcula (kisbetűs írás megjelenése), kódexmásolás – írás; iniciálék; krónikák, gesták, legendák;
- **diplomáciában:** küldöttségek, követjárások, nyelveket beszélő, művelt vezetők, tagjai;
- **hiteles helyek:** okirathitelesítés, másolatok megőrzése, igazolása (káptalanok, konventek hitelesítő jogosítványai);

Korai művek:

- A **Vulgata** (= elterjedt) néven ismert latin nyelvű bibliafordítás Eusebius Hieronymus - Jeromos - (i. sz. 347-420) munkája. Betlehemben, 390–405
- A **Civitas Dei (Isten állama) Szt. Ágostontól** származó eszméje; teokrácia (államegyház); a pápa közvetíti a császári méltóságot az egyház Isten által kijelölt védnökének; az egyházzal való gondoskodás az uralkodónak Istentől ráruházott kötelezettsége. A püspökök beiktatását az uralkodó végzi.
- A frankoknál Alkuin kb. 739–804 között (Yorkból érkezett, 796-tól saint-denis-i apát; mellette Paulus Diaconus kb. 720–795 a longobárdok történetírója; Eihard: kb. 770–840; Nagy Károly életrajzírója (Vita Caroli);
- Itáliában a VI. sz. elején Boethius teológus, filozófus (Arisztotelész műveinek latinra fordítása; Tankönyvírás: számtan, zeneelmélet, geometria);
- Cassiodorus 490–583 kolostori tudományos képzés magas színvonalra emelése; Sevillai Izidor (VII. sz.) szembefordulás az antik tudományokkal (pogánynak, eretneknek minősítve azokat, egyben tiltva e műveket a jámbor szerzetesnek);

XII.század: pezsgő szellemi élet (arab hatás)

- Arisztotelész felfedezése
- logika : Abélard ↔ Clairvaux-i Szent Bernát: az egyszerű hit védelmezője
- **skolasztika:** a kor teológiai (=hittudományi) irányzata
- Aquinói Szt. Tamás: Summa theologica - a filozófia a teológia szolgálatára

- A megismerés által : értelmi igazság és a kinyilatkoztatás által: a hit igazsága megismerése – a kettőnek összhangban kell lenni
- **Egyetemek létrejötte**
- A világi és egyházi adminisztráció egyre több művelt embert igényelt
- Bologna, Párizs (Sorbonne), Oxford, Cambridge, Padova, 1348. Prága, 1364. Krakkó, 1365. Bécs, 1367. Pécs, stb.
- egyetemek: közösség, mint a céhek- önkormányzattal rendelkező szervezet – függetlenek (saját bíróság, tananyag, stb.), kollégium – VILLON
- Szabad művészetek:
- Trivium (szóval, szöveggel foglalkozó tudományok) grammatika, retorika , dialektika
- Quadrivium : asztronómia , aritmetika, geometria, zene
- magasabb szinten egyetemek: 4 fakultás : szabad művészetek, teológia, jog, orvostudomány

A pápaság fénykora - XI-XIII. század: III. Ince (1198-1216):

Eretnekmozgalmak:

- a XII. sz. második felétől a feudális társadalom és az egyház tanításaival szemben.
- Az eretnekek az elvilágiasodással szemben lépnek fel
- evangélium szegénységéhez való visszatérést hirdetik
- Általában: őskeresztény tanok, vagyonközösség, stb., pápa: antkirisztus
- a jó és a gonosz harcáról beszélnek: A földi világ minden tevékenységét a gonosz megnyilvánulásának tekintik.
- az Észak-itáliai **patarénusok** : 11. sz. milánói mozgalom a pápa hatalmának letörésére és az őskeresztényi elvekhez való visszatérés híve
- Balkánon élő **bogumilok**. bolgár eredetű mozgalom a 10. sz-ban, nézeteik sokban hasonlítanak a katharokéhoz, az anyagi világot ördögi eredetűnek tartják, a Sátán alkotásának. Elvetik az egyházi szentségeket és az egyház tekintélyét. A 13. sz-ban tanításaik központja Bosznia.
- **katharok /albigensek**: 12. sz. Dél-Franciaország, magukat tisztáknak, tökéletesnek tartják, tagadták a szentségeket, a szentháromságot, lemondtak a magántulajdonról; egyedüli törvénye a Biblia (a bogumilok tanait vették át)
- **valdensek**: Pierre Valdo lyoni kereskedő alapította, evangéliumi szegénységet hirdet, szembeszáll az elvilágiasodott papsággal
- 1215. IV. lateráni zsinat inkvizíció, vagyis az egyházi bíróság: eretnekek elleni harc
- Csehország: **huszitizmus**: Husz János reformtanai John Wycliff tanítványaként Husz János megégetése 1415-ben a konstanzi zsinaton; híveinek mozgalma, majd fegyveres harca Zsigmond cseh királyságának kezdetétől, 1417-től (evangéliumi szegénység, két szín alatti áldozás, taboriták, kelyhesek);

Egyházi mozgalmak:

- **Szerzetesrendek**: szüzességi, szegénységi, tisztasági (lelki), engedelmisségi fogadalom (néha hallgatási is);
- szoros kapcsolatban a Gergely-féle reformmozgalommal, amelynek egyik leghatásosabb előmozdítója
- a kolostorok a kizsákmányolt jobbágyok és nincstelen városi plebejusok, ha nem is kényelmes, de viszonylag tűrhető megélhetést biztosító életmódjukkal erős vonzást gyakoroltak
- az egyházi vezetőség pártfogolta
- a szerzetesség a társadalom szerves részét alkotta

- fontos szerepet töltött be az egyház védelmében, a belső életének megújításában és társadalmi rend megszilárdításában
- jelentős szerepük volt a tudományok és művészetek fellendítésében
- **A karthauziak** (< Kölni Szent Brúnó alapította 1084 k. Carthusim (Chartreuse) rengetegében)
 - csaknem állandó hallgatás
 - teljes megtartóztatás a húsételektől
 - ima, kerti munka, könyvmásolás
- **A ciszterciak** (« Szt. Róbert alapította 1098-ban Citeaux vadonában)
 - kolostoraikat távoli pusztákba, erdőrengetegekbe, a keresztény Európa határvidékeire telepítették
 - sokat tettek a fejlettebb gazdálkodási formák meghonosításáért
 - kitűnő rendi szervezet, mintaszerű aszketikus szellem, mély és bensőséges Mária-tisztelet, a **laikus testvéri intézmény** jellemezte a rendet
 - a laikus testvérek és a szerzetesek ugyanazt a fizikai munkát végezték » a munka megbecsülése (ideáljuk: evangéliumi egyszerűség + szegénység + dolgozó élet)
 - a rend legnagyobb alakja: **Clairvaux-i Szent Bernát**
- **Az ágoston rendiek** (Szt. Ágoston írásaiból állították össze szabályzatukat)
- magyar szempontból a legfontosabb a Remete Szt. Pálról elnevezett **pálosok rendje**
- Női szerzetesrendek: klarisszák (Szt. Klára nyomán), kamalduli, karmelita rend;

XIII. század: a szerzetesség újabb felvirágzása

- **Koldulórendek**: szintén az egyházi élet megtisztítását célozták
- Az egyház támogatta az új rendek megalapítását ⇒
- a szerzetesi intézmény eddig sohasem látott felvirágzása
- Krisztus igazibb követésének szándéka > tiltakozás a hatalommal bíró, gazdag és elkényelmesedett egyház ellen
- kolduló rendek létrejötte:
- **Ferencesek, domonkosok** (Domenico Guzman alapította – az inkvizíció vezetői lesznek)
- Szegénységet, aszkétizmust hirdetik kolostoraik jellegzetesen a város közepén vannak
- Őskeresztényi elvek szerint élnek: példájuk segít az eretnekmozgalmak visszaszorítását

Román és gót stílus

- román: román: dongaboltozat, zömök falak, lőrészerű ablakok;
- római mintát követ: egyszerű, áttekinthető szerkezet
- wormsí, mainzi dóm, jáki templom
- XII. sz. vége: gót: csúcsíves boltozat, hatalmas, mérműves ablakok, fény, csipkézett, karcsú, égre törő tornyok
- alapvető szerkezeti újítások: oszlopok viselik a födémek terhét – támívek, támpillérek
- reimsi, párizsi, kölni
- jellegzetes építmények: katedrálisok, várak, kolostorok,

Szépirodalom

- egyházi – szerzők: szerzetesek: legendák, példák himnuszok
- nyelve: latin
- egyházi zene: gregorián